

Nr 88.

Ankom till riksdagens kansli den 3 december 1941 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.

I en till riksdagen den 7 november 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 333, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

- 1) å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa dels å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar ett reservationsanslag av 500,000 kronor, dels ock å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Hemslöjds-lånefonden ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor,
- 2) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för stödjande av priset å lin- och hamphalm i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen anförts.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas nedan, hänvisa till det propositionen bilagda statsrådsprotokollet.

Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgavs att lån till anläggande av lin- och hampberedningsanstalter finge beviljas från hemslöjdslånefonden. Till förstärkande av fonden anvisades för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten ett reservationsanslag å 300,000 kronor. Riksdagen medgav tillika, att viss garanti finge lämnas rörande priserna för frö av oljelin. De ändrade bestämmelserna rörande lån från hemslöjds-lånefonden utfärdades genom kungörelse den 21 juni 1940 (nr 605).

1940 års urtima riksdag (prop. nr 51; r. skr. nr 67) anvisade å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 till hemslöjdslånefonden ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor. I samband härmed beslöts tillika att lämna linodlingen ytterligare stöd genom prisgaranti. Enligt detta beslut skulle priset på linhalm under treårsperioden 1941—43 för kvalitetsklass I garanteras utgöra 80 procent av inlösningspriset för råg av motsvarande års skörd, dock med den begränsning att statligt stöd icke skulle utgå med högre belopp än 200 kronor per hektar spånadslin. Vissa jämkningar i bestämmelserna om

lån godkändes även av riksdagen. Kungörelse härom utfärdades den 22 november 1940 (nr 952).

Enligt gällande bestämmelser för lån från hemslöjdslånefonden kunna statslån utgå till aktiebolag, ekonomiska föreningar eller enskilda personer för anläggande av lin- eller hampberedningsanstalter med inredning och utrustning eller för anskaffande av erforderlig maskinell utrustning för lin- eller hampberedning. Lån för nyssnämnda ändamål må beviljas till belopp motsvarande högst 85 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen, vari dock kostnaden för tomt ej må inräknas. Ränta å lån utgår från och med fjärde året efter det kalenderår, under vilket lånet till någon del första gången lyftats samt beräknas efter fast vid lånets beviljande bestämd räntefot. Lån skola amorteras från och med andra året efter det kalenderår, under vilket lånet till någon del första gången lyftats, med lika belopp årligen. Återbetalningstiden bestämmes i varje särskilt fall men må längst utsträckas till 15 år. Vid ansökan om lån skall bland annat fogas utredning om behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilkas utförande lån sökes.

I skrivelser den 12 maj 1941 samt den 11 september 1941, vilka med eget yttrande överlämnats av statens livsmedelskommission, har *statens linnämnd* framlagt *förslag* till ytterligare åtgärder för lin- och hampodlingens stödjande.

Linnämndens förslag i förstnämnda skrivelse innebär i huvudsak följande. En förstärkning av hemslöjdslånefonden med ett belopp av 1,220,000 kronor borde äga rum. Medel borde därjämte anvisas såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet till uppförande av linberedningsverk. För detta ändamål syntes ett belopp av 500,000 kronor erforderligt. De nu gällande bestämmelserna rörande lån från hemslöjdslånefonden borde så ändras, att lån även kunde beviljas såsom förlagskapital för drift av lin- eller hampberedningsanstalt. Lin- eller hampberedningslån borde få beviljas högst till belopp, motsvarande i fråga om lån för anläggning av lin- eller hampberedningsanstalt 70 procent samt beträffande lån för anskaffande av erforderligt kapital för drift av sådan anstalt 15 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen. Statsbidrag borde kunna medges till högst 15 procent av kostnaden. En förenkling av ansökningsförfarandet syntes därjämte böra ske så till vida att vid ansökan om lån icke skulle behöva fogas utredning rörande behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilkas utförande lån sökts. Linnämnden har vidare framlagt förslag till det fortsatta utbyggandet av linberedningsanstalterna i landet och därvid närmast tänkt sig ett etappvis genomfört utbyggnadsprogram. Under budgetåret 1941/42 borde enligt detta program påbörjas dels en utvidgning av ett vid Laholm beläget beredningsverk med en turbinanläggning jämte rötningsanläggning, dels en utbyggnad av ett beredningsverk vid Hybo med två turbinaggregat för rötning, dels ock uppförande av en anläggning i Småland och en i västra delarna av landet med en skäktturbin jämte rötningsanläggning. Vid sidan av nu berörda utbyggnader av linberedningsverk borde under budgetåret 1941/42 påbörjas uppförande av ett hampberedningsverk. Linnämnden har i fråga om tillverkningsmetoden förordat, att vid nyanläggningarna rötningsmetoden komme till an-

vändning och att man således icke överginge till den s. k. grönberedningsmetoden. Enligt nämndens förslag borde slutligen staten ikläda sig viss garanti för att beredningsverken erhöles avsättning för sina produkter till sådana priser, att företagen på relativt kort tid kunde amortera sina lån och samtidigt få skälig ersättning för sitt i rörelsen nedlagda kapital och arbete. Avtal borde därför träffas mellan staten och en centralorganisation av samtliga lin- och hampodlingsföreningar, exempelvis motsvarande det avtal, som träffats mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Inom linnämnden har *reservation* anförts av godsägaren G. Bendz, som förklarar sig icke kunna biträda uppfattningen, att samtliga för budgetåret 1941/42 planerade linberedningsverk borde byggas såsom beredningsverk med tillhörande rötningsanläggningar för produktion av rötat lin.

I skrivelsen den 11 september 1941 har linnämnden sedermera hemställt, att garanti måtte av staten lämnas för att priset på i Sverige producerad hamphalm tillhörande kvalitetsklass I under femårsperioden 1942—46 skulle utgöra 50 procent av inlösningspriset för råg av motsvarande års skörd. Det statliga stödet skulle dock icke få utgå med högre belopp än 200 kronor per hektar odlad hampa. Tillika har linnämnden gjort framställning därom, att den av 1940 års urtima riksdag beslutade prisgarantien för linhalm måtte utsträckas att gälla t. o. m. 1946.

Statens livsmedelskommission har i de förenämnda skrivelser, med vilka linnämndens förslag överlämnats, tillstyrkt förslagen.

Över linnämndens förslag ha *yttranden* avgivits av statskontoret, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och statens industrikommission.

Statskontoret, som i huvudsak icke haft något att erinra mot förslagen, har emellertid framhållit, att de av linnämnden föreslagna hjälpåtgärderna till linodling och linberedning måste betecknas såsom osedvanligt förmånliga för företagen. Det hade enligt ämbetsverkets mening varit önskvärt, att förutsättningarna för effektiv medverkan från linneindustriens sida hade upptagits till mera ingående övervägande.

Kommerskollegium och *lantbruksstyrelsen* ha i likhet med linnämnden ansett, att ett ökat stöd borde lämnas från statens sida till lin- och hampodlingens befrämjande. I vissa hänseenden ha ämbetsverken dock avstyrkt förslagen. Ämbetsverken ha sålunda ansett, att hemslöjdslånefonden borde tillföras en förstärkning av minst 1,500,000 kronor. Någon ändring i nu gällande bestämmelser rörande lån från hemslöjdslånefonden har icke ansetts av behovet påkallad. Ämbetsverken ha vidare varit av den mening att en närmare utredning borde ske rörande metoden för beredningen av lin. I fråga om prisgarantien för lin och hampa har kommerskollegium förordat, att Kungl. Maj:t finge vidtaga erforderliga jämkningar i prisgarantien med hänsyn till förskjutningar i krisläget.

Jämväl *statens industrikommission* har i huvudsak tillstyrkt linnämndens förslag. Kommissionen har emellertid såsom sin bestämda uppfattning utta-

lat, att i de låneavtal, som komme att träffas mellan staten och ägarna av lin- och hampberedningsanstalterna, dessa senare borde förbinda sig *dels* att under garantitiden begränsa utdelningen till aktieägarna och delägarna, *dels* att verkställa sådana amorteringar å statslånet, att beredningsanstalterna vid garantitidens utgång äro nedskrivna till ett skäligt restvärde, *dels ock* att vid betalning av halmen till odlarna icke tillämpa högre pris än statens linnämnd för varje år fastställde.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»I nuvarande läge är det uppenbarligen av största betydelse att lin- och hampodlingen samt beredningen av lin och hampa inom landet får en sådan omfattning att landets behov av dessa varor i görligaste mån kan tillgodoses. Såsom framgår av vad inledningsvis anförts fattades av 1940 års lagtima och urtima riksdagar ett flertal beslut, genom vilka lin- och hampberedningen erhållit ett icke oväsentligt stöd. Av linnämndens framställning synes emellertid framgå, att detta stöd icke varit tillräckligt för att skapa den odling och beredning av lin och hampa, som oundgängligen kräves för att landets försörjning med ett flertal viktiga förnödenheter icke under de kommande åren skall äventyras. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med linnämnden och de i ärendet hörda myndigheterna erforderligt, att ytterligare åtgärder vidtagas för att stimulera ifrågavarande verksamhet.

Enligt nämndens förslag skulle under innevarande budgetår behöva verkställas *dels* utvidgning av linberedningsverken vid Laholm och Hybo, *dels* nybyggnad av ytterligare två dylika beredningsverk. Dessutom synas två hampberedningsverk vara erforderliga. För genomförande av detta program torde såsom nämnden framhållit en förstärkning av hemslöjdslånefonden bliva behövlig. Emellertid synes enligt vad nämnden vidare framhållit erfarenheten från det gångna verksamhetsåret ha givit vid handen att stöd som lämnas enbart i form av lån icke är tillräckligt för att få nyssnämnda anläggningar till stånd. Nämnden har därför upptagit ett av nämnden tidigare framfört förslag att även statsbidrag utan återbetalningsskyldighet borde kunna lämnas till uppförande av lin- eller hampberedningsverk. De hörda myndigheterna ha biträtt detta förslag. Med hänsyn till vikten av att lin- och hampberedningen i tillräcklig utsträckning kommer i gång i landet anser även jag mig kunna tillstyrka, att statsmedel anvisas för ifrågavarande ändamål. Statsbidragens storlek torde i enlighet med linnämndens förslag böra uppgå till högst 15 procent av den beräknade och i vederbörlig ordning godkända anläggningskostnaden för beredningsverket, tomtkostnaden ej inräknad. Linnämnden har beräknat att för tillgodoseende av behovet av lån och bidrag skulle erfordras *dels* en förstärkning av hemslöjdslånefonden med 1,220,000 kronor och *dels* ett anslag av 500,000 kronor att utlämnas såsom statsbidrag. Nämnden har härvid räknat med att bidrag även bör kunna lämnas till den redan uppförda anläggningen i Laholm. Såväl kommerskollegium som lantbruksstyrelsen ha för sin del förordat att till förstärkning av hemslöjdslånefonden anvisades ett belopp av 1,500,000 kronor.

I anslutning till ämbetsverkens förslag tillstyrker jag, att sistnämnda belopp nu anvisas till fonden. Mot det av nämnden angivna beloppet, 500,000 kronor, för bidrag har jag intet att erinra. De av mig förordade anslagsbeloppen synas böra anvisas å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

I linnämndens utredning samt i yttranden från kommerskollegium och lantbruksstyrelsen har upptagits till diskussion frågan vilken metod för linberedning som i första hand bör komma till användning i de till uppförande avsedda linberedningsverken. Härvid har linnämnden uttalat sig för att beredningsverken uppföras med anläggningar för rötningsmetoden, under det att såväl kommerskollegium som lantbruksstyrelsen i anslutning till den inom linnämnden anförda reservationen ställt sig tveksamma till detta förslag och ifrågasatt om icke anläggningarna borde byggas för grönberedning av linet. Enligt min mening synes ytterligare utredning i detta hänseende vara av behovet påkallad. Denna utredning torde lämpligen kunna ombesörjas av linnämnden i samarbete med ämbetsverken. Sedan erforderlig utredning kommit till stånd, torde frågan få ånyo upptagas till överbäggande i samband med beviljande av lån och bidrag till anläggningarna i fråga.

I likhet med vad som tidigare skett i fråga om linet synes, därest den önskvärda utvidgningen av odlingen av hampa skall komma till stånd, erforderligt att statlig prisgaranti även lämnas beträffande hamphalmen. Mot utformningen av den föreslagna statsgarantien, vilken ansluter sig till den garanti som lämnats för linet, har jag intet att erinra. Även det av linnämnden föreslagna maximibeloppet för garantien torde kunna godtagas. Jag förordar alltså, att riksdagens medgivande inhämtas för lämnande av den ifrågasatta garantien under en tid av fem år från 1942—1946. I samband härmed torde en utsträckning av tiden för garantien för lin böra äga rum t. o. m. 1946. Såsom från visst håll uttalats torde det böra få ankomma på Kungl. Maj:t att, därest så skulle erfordras med hänsyn till ändringar i krisläget, vidtaga de jämkningar i olika riktningar, som prisläget påkallar.

Linnämnden har i sin skrivelse även framlagt vissa förslag om ändringar i gällande bestämmelser rörande lån från hemslöjdslånefonden. Kommerskollegium och lantbruksstyrelsen ha ansett de föreslagna ändringarna icke vara av behovet påkallade. Enligt ämbetsverkens mening torde de av linnämnden ifrågasatta ändringarna i stort sett kunna tillgodoses inom ramen av nu gällande bestämmelser i ämnet. Av viss betydelse för att få i gång verksamheten synes vara att lån och bidrag kunna utlämnas tidigare än vad nu sker. Såsom industrikommissionen framhållit torde i de låneavtal, som framdeles träffas angående lin- och hampperedningslån, ägarna av beredningsanstalterna böra förbinda sig att under garantitiden begränsa utdelningen till aktieägarna och delägarna samt verkställa sådana amorteringar å statslånet, att anläggningarna vid garantitidens utgång äro nedskrivna till ett skäligt värde. Tillika böra ägarna av beredningsanstalterna förplikta sig att icke tillämpa högre priser än statens linnämnd för varje år fastställer. Det torde böra få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen tagit stånd-

punkt till de av mig förordade anslagen, utfärda de bestämmelser som kunna finnas erforderliga för realiserandet av linnämndens och industrikommissionens förslag i nu ifrågavarande hänseenden. Övriga av linnämnden framlagda förslag om ändrade bestämmelser rörande lån för ifrågavarande ändamål torde kunna tillgodoses inom ramen för gällande föreskrifter i ämnet.

Vad angår linnämndens förslag om sammanslutandet av lin- och hampodlarföreningarna i en centralorganisation för främjande av odlingen och beredningen av lin och hampa synas flera skäl tala för att en dylik organisation kommer till stånd. Skulle det visa sig erforderligt att framdeles ett avtal av den innebörd linnämnden ifrågasatt slutes mellan denna organisation och staten i syfte att lämna stöd åt ifrågavarande verksamhet efter samma linjer som för närvarande lämnas sockerproduktionen i landet, torde denna fråga då få upptagas till avgörande.»

Utskottet.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att det i nuvarande läge är av största betydelse, att lin- och hampodlingen samt beredningen av lin och hampa inom landet får en sådan omfattning att landets behov av dessa varor i görligaste mån kan tillgodoses. Då de vidtagna åtgärderna på detta område icke synas vara tillräckliga, anser utskottet i likhet med departementschefen och de i ärendet hörda myndigheterna, att ytterligare stöd bör lämnas för att befordra odlingen och beredningen av lin och hampa. Utskottet biträder därför förslaget, att erforderliga statsmedel må anvisas — förutom till lån såsom hittills — även för utlämnande av bidrag till uppförande av lin- och hampberedningsverk. Liksom för odlingen av lin synes statlig prisgaranti böra lämnas även beträffande hamphalm. Den föreslagna garantiens utformning föranleder ingen utskottets erinran. Utskottet tillstyrker, att Kungl. Maj:t bemyndigas meddela erforderliga bestämmelser rörande låne- och bidragsverksamheten för nu ifrågavarande ändamål. Slutligen biträder utskottet departementschefens synpunkter på frågan om lin- och hampodlingens organisation.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

1) å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa

dels å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till *Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar* ett *reservationsanslag* av 500,000 kronor,

dels ock å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till *Hemslöjdslånefonden* ett *reservationsanslag* av 1,500,000 kronor,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för stödjande av priset å lin- och hamphalm i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen anförts.

Stockholm den 2 december 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Närvarande: se utlåtande nr 85.
